

КОЛЕКЦИЯ ОТ СТАРИННИ ЛАМПИ В ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ – ПЛОВДИВ

Райна КАБЛЕШКОВА

Светлината разсейваща тъмнината, изгонваща заедно с нея инстинктивния страх, включва в себе си нещо вълшебно. За овладяването ѝ човекът изпробва най-различни материали и изобретява много източници на светлина с възможности за тяхното използване.

Лампите, които светят чрез газ се произвеждат във Франция, Австро-Унгария, Германия, Англия през XIX в. Ковачите, стъкларите, резбарите, майсторите на мрамор, емайл и порцелан, златарите изработват осветителни прибори в стила на своето време. В Западна Европа възникват специализирани занаятчийски работилници за лампи, направени от порцелан, смеси от ковки метали, керамика, мрамор, позлатени и посребрени. Те са с декоративни форми, някои с високи мраморни колони, други повдигнати на крачета. Като украси са използвани геометрични и растителни орнаменти, екзотични цветя със сложно преплетени линии в японски мотиви, ляти човешки фигури и пр. Най-употребяваните инструменти за обслужване на тези разкошни лампи са различните видове фитилни ножици и фитили, които с течение на времето придобиват все по-декоративен характер.

Чрез статията се прави опит за по-цялостно изследване на старинните лампи, хвърля се светлина относно произхода им, битуването им по българските земи и в Пловдив, технологията на изработка, дава се оценка за историческата и художествена стойност на тези експонати, описва се колекцията в Етнографски музей–Пловдив*.

Лампите достигат до нашите земи най-вече през 70-те години на XIX век като вносни луксозни стоки с много висока цена и се ползват само от най-заможните слоеве на населението в големите български градове. За внос на подобни лампи у нас споменават в изследванията на редица автори (Гаврилова 1999; Генчев 1981; Георгиев 1979; Паскалева 1986).

Те служат не само за осветление, но са и изящни ръчни образци на европейското приложно изкуство.

В живота на висшето пловдивско общество през втората половина на XIX век, все повече се усеща европейското влияние. Новата богата възрожденска пловдивска къща се подрежда в

европейски стил, угасва ползваната дотогава лоеница, светва европейската лампа с газ. Вносът на технически усъвършенствани европейски лампи, които осигуряват повече светлина и разкош, се осъществява от Австро-Унгария, Виена, Германия, Будапеща с посредничеството на известните търговски пловдивски фамилии: Гешови, Н. Недкович, А. Стоянович, М. Милков, Георгияди, Клиянти, Куюмджиоглу и др. Те достигат до Пловдив от дунавските пристанища Лом и Свищов през Берковица, София и Предбалкана. Лампите, които дават по-равномерна светлина са с регулируема сила и яркост не служат само за осветление, но и като допълнение към европейските мебели в богатите пловдивски домове. Те представляват съществена част от интериора на къщите в стария град. Такива лампи битуват у пловдивските семейства Чалъкови, Чомакови, Герови, Груеви, Недкович, Георгияди, Хиндлиян, Лампша, Куюмджиоглу.

Колекцията от вносни старинни лампи от XIX век във фонд "Мебели и интериор" на Етнографския музей – Пловдив включва общо 28 лампи. Деветнадесет от тях са запазени в добро състояние. От които девет са пълен комплект, оборудвани с оригинални шишета и други стъклени тела, а останалите са без шишета. Притежаваната от музея колекция до сега не е проучвана. Вносните лампи са закупувани за нуждите на музея от частни лица в Пловдив през 60-те и 70-те години на XX век.

Според технологията и материала за изработка, лампите се разделят на няколко вида: лампи калаена композиция, лампи от порцелан, лампи от бял и цветен мрамор, керамични лампи, лампи ЦАМ. Калаената композиция е материал съставен от калай и цинк, отгоре с покритие от благороден метал, каквато е преобладаващата част от колекцията. Материалът за изработка ЦАМ означава, че основен метал тук е цинкът с покритие от друг метал.

Установихме, че върху металната част за прикрепване на фитила на лампата и върху механизма с колелце регулиращо движението му е изписана държавата или фирмата производител. Изящната им ръчна оригинална изработка, тяхната старинност (от XIX в.) прави колекцията много ценна и стойносна.

Ще разгледаме само някои отделни образци на видовете лампи съхранявани във фонда.

- Лампа, инв. № 3769 – калаена композиция, позлатена, с кръгла основа и лети геометрични фигури, нагоре с малка стойка, която крепи резервоара в тумбеста форма (**Обр. 1**). От двете му страни са изобразени две херувимчета, а нагоре с метална конусовидна част за фитила с ажурна украса; с оригинално стъклено шише и удължена цилиндрична част

нагоре. Произведена от братя Брунер – Виена в Югендстил. Размери – вис. – 0,33 м, диам. на резервоара 0,14 м.

Обр. 1. Лампа, калаена композиция, позлатена.

- Лампа, инв. № 1700 – калаена композиция, посребрена, стояща обла основа на 4 крака с орнаменти; върху резервоара са

изобразени две женски фигури, орнаментирана част от метал на фитила с кръгъл механизъм за регулация, нагоре завършващ с матово стъклено тяло Коломбо с изобразени по него херувимчета (**Обр. 2**). Произведена от братя Брунер – Виена. Размери – вис. 0,41 м, вис. на шишето – 0,18 м.

Обр. 2. Лампа, калаена композиция с матово стъклено тяло "Коломбо".

- Лампа, инв. № 1704 – калаена композиция позлатена, с основа от черен оникс, нагоре с удължена цилиндрична част,

върху резервоара релефна украса от лъвска глава с висящи от двете страни позлатени синджири, нагоре с ажурно украсена метална част за фитила и кръгъл механизъм за регулиране, с оригинално цилиндрично шише с надпис върху него "Швейцария – SMG" (**Обр. 3**). Върху основата долу има ножичка за гасене на фитила. Произведена от Блиц Бренер

Обр. 3. Лампа, калаена композиция, позлатена, с ножичка.

– Германия. Размери – височина 0,56 м, диаметър на резервоара – 0,14, дължина на ножичката – 0,17 м.

• Лампа, инв. № 5755 – калаена композиция с бронзов стълб, кръгла основа стояща на четири крака, богато орнаментирана, върху резервоара изляти геометрични фигури и херувимчета, металната част за фитила с ажурни орнаменти и кръгъл механизъм за регулиране, без стъклено шише (**Обр. 4**).

Обр. 4. Самоковлиева лампа с бронзов стълб.

Произведена от Дитмар, Германия. Лампата е била притежание на първия кмет на Пловдив Атанас Самоковлиев (12. 01. – 26. 02. 1878 г.) – богат търговец. Битувала е в неговия дом. Позната е под името Самоковлиева лампа и е закупена от правнучката му за музея. Размери – вис. 0,50 м, диам. на резервоара 0,16 м.

• Лампа, инв. № 1699 – с квадратна основа на четири крака от месинг с орнаменти и бял мрамор, с високо вдигната мраморна цилиндрична колона завършваща с кръгла месингова част, богато украсена, над която стои резервоар от зелено стъкло, по което са изрисувани цветя в бяло, оранжево и розово; над резервоара метална ажурна част за прикрепване на фитила и кръгъл механизъм за регулиране, без стъклено шише (**Обр. 5**).

Обр. 5. Лампи, мраморни, стил късен Ампир.

Лампата е в стил късен Ампир произведена от Братя Брунер – Виена. Размери – вис. 0,49 м, диам. на резервоара 0,15 м.

• Лампа, инв. № 1773 – с кръгла основа от черен порцелан, нагоре от розов порцелан в средата с изрисуван японски мотив, изобразяващ кацнала на цъфнал храст птичка в зелени, бели и кафяви цветове (**Обр. 6**). Композицията е ограничена от страни със сини орнаменти; нагоре с метална ажурна част за закрепване на фитила, с оригинално стъклено шише удължено в края цилиндрично, патент на Англия.

Размери – вис. 0,40 м, вис. на шишето 0,29 м, диам. на дъното 0,15 м.

Обр. 6. Лампа, порцелан, с рисувани японски мотиви.

- Лампа, инв. № 1698 – от бял и розов порцелан, с розова кръгла порцеланова основа и удължена нагоре част с изписани върху нея гирлянди в розово и зелени растителни мотиви в долната част (Обр. 7).

Нагоре с резервоар от порцелан в бяло и розово и изписани розови гирлянди. Кръгла, ажурна метална част за прикрепване на фитила, без стъклено шише. Произведена от Дитмар – Виена. Размери – вис. 0,24 м, диам. на резервоара 0,115 м.

Обр. 7. Лампа, порцеланова, с гирлянди и растителни мотиви.

- Лампа, инв. № 1702 – с основа от калаена композиция кръгла на два крака орнаментирана, нагоре изработена от розов порцелан със сферична форма, в средата с изрисувана сцена изобразяваща момиче в дълга бяла рокля седнало сред цъфнали храсти, протягащо ръка към единия храст на зелен фон в зелени и кафяви цветове; цилиндрична метална част с ажурни орнаменти за закрепване на фитила и кръгъл механизъм за регулиране, с оригинално цилиндрично стъклено шише (Обр. 8). Произведена от Братя Брунер – Виена.

Обр. 8. Лампа, порцелан, ръчно изрисувана.

Размери – вис. 0,38 м, вис. на шишето 0,26 м, диам. на резервоара 0,12 м.

• Лампа, инв. № 3357 – калаена композиция с позлатена основа на четири крака с геометрични елементи, нагоре керамична тумбеста част в кафяв цвят с изписани в зелено и светло

Обр. 9. Лампа, керамична.

кафяво геометрични елементи, квадрати и др.; по-горе квадрати върху резервоара в тъмно кафяво, с ажурно украсена металическа част за закрепване на фитила, без стъкло шише (Обр. 9). Произведена от Матадор – Германия. Размери – вис. 0,37 м, диам. на основата 0,13 м, диам. на резервоара 0,14 м.

Обр. 10. Лампа, ЦАМ.

• Лампа, инв. № 1701 – основа от ЦАМ във формата на пресечен конус повдигнат нагоре, богато орнаментирана с гирлянди нагоре със стъклен сферичен прозрачен резервоар, над него с метална ажурна част за фитила, без стъкло шише (Обр. 10). Произведена в Германия. Размери – вис. 0,275 м, диам. на резервоара 0,09 м.

БЕЛЕЖКИ:

* Изказвам благодарност за консултацията на: Мая Костадинова Крумова, антиквар и Милко Крумов Крумов, експерт-антиквар.

ЛИТЕРАТУРА:

Гаврилова 1999: Р. Гаврилова. Колелото на живота. С., 1999.

Генчев 1981: Н. Генчев. Възрожденският Пловдив. Пловдив, 1981.

Георгиев 1979: Г. Георгиев. Освобождението и етнокултурното развитие на българския народ. С., 1979.

Паскалева 1986: В. Паскалева. Средна Европа и земите на Долния Дунав през XVIII-XIX в. С., 1986.

A COLLECTION OF ANTIQUE LAMPS FROM THE ETHNOGRAPHICAL MUSEUM – PLOVDIV RAYNA KABLESHKOVA

(Summary)

This collection includes 28 antique lamps from the XIX century. The present article tries to reveal a more detailed study of these lamps. Light has been thrown upon their origin, their place in Bulgaria in Plovdiv, their specific technology of manufacturing and their historical and art value have been estimated.